

*Єрмоленко А. Б., кандидат політичних наук,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інституту післядипломної
педагогічної освіти УМО АПН України (м. Київ)*

НЕФОРМАЛЬНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ – ВИМОГИ ЧАСУ

*"Не самый сильный вид способен выжить,
и не самый умный, а тот, который умеет
реагировать на изменения" – Чарльз Дарвин*

У статті розглядаються концептуальні засади становлення та розвитку неформальної складової сучасної вітчизняної освіти дорослих, розглядаються питання її оптимізації в контексті сучасних перетворень та можливості ефективного використання.

Ключові слова: освіта дорослих, неформальна складова освіти дорослих, компетенції, вимоги до освітнього простору.

В статье рассматриваются концептуальные основы становления и развития неформальной составляющей современного отечественного образования взрослых, рассматриваются вопросы её оптимизации в контексте современных преобразований и возможности эффективного использования.

Ключевые слова: образование взрослых, неформальная составляющая образования взрослых, компетенции, требования к образовательному пространству.

The article reviews the conceptual basis of the formation and development of the informal component of the current national adult education, the questions of optimization in the context of contemporary transformations and possibility of effective use.

Keywords: adult education, informal adult education component, competence requirements for educational space.

Час, в якому ми зараз живемо, є справді унікальним. Ми не тільки ввійшли в нове тисячоліття, а й перебуваємо на перехідному етапі від індустріального суспільства до інформаційного. Про всезростаюче значення інформації як особливого продукту мова йде вже давно. Сучасний ринок праці вимагає не просто підготовленого за профілем працівника, а фахівця з відповідною емоційною та соціальною готовністю. Еволюція особистості акцентує увагу на розвитку не просто "людини розумної", а "людини успішної". Логічно – пропозиція послуг освіти дорослих повинна реагувати на вимоги роботодавців, зміни оточуючого середовища та запити індивіда.

Ситуація, пов'язана з цим, сьогодні характеризується протиріччям між різким скороченням монополії формальних навчальних структур та уповільненим процесом диверсифікації форм навчання. Світовий досвід свідчить про непридатність і неможливість формування універсальної андрагогічної моделі, необхідність врахування не тільки різноманіття взаємозв'язків і ситуацій, а й специфіки історичного розвитку, накопиченого продуктивного досвіду, особливостей освіти дорослих як відкритого і гнучкого соціального інституту, що сприяє розвитку особистості і суспільства.

Теоретичні і практичні основи вивчення національного формату освіти дорослих в своїх дослідженнях обґрунтували та

розвинули науковці І.А. Зязюн, О.М. Пехота, В.В. Олійник, В.І. Пуцов, О.І. Огієнко, Н.Г. Протасова та ін. Сучасна освіта дорослих, як невід'ємна складова неперервної системи освіти, задовольняючи різноманітні освітні потреби, перетворюється на динамічну, гнучку мережу освітніх послуг.

Проте, ігнорування соціальних і світоглядних аспектів в процесі навчання дорослих перешкоджає розвитку професійної і соціальної мобільності людини, здатності знайти своє місце в ході різких соціальних змін, підвищенню соціально-правової культури, рівня громадянської самосвідомості, породжує загрозу деформації, перекосу її свідомості в сторону звуження професіоналізації та особистісного зростання.

В даному випадку потребує дослідження проблема становлення, а точніше сказати еволюції, неформальної її складової. Хоча низка питань пов'язаних з аналізом окремих сторін неформальної освітньої діяльності на сьогодні розглядається В. Давидовою, С. Зінченко, Ю. Деркач, Н. Мартиною, Н. Горук, О. Лазоренко, Р. Колишко та іншими. Залишаються повністю не визначеними концептуальні засади її функціонування та розвитку. Це і стало предметом дослідження в даній статті.

Основна мета роботи полягає у виявленні концептуальних моментів розвитку сфери неформальної складової післядипломної

освіти, визначенні причин що стимулюють її функціонування та розвиток. А сама стаття носить акцентований характер як наголос на приверненні уваги до процесу розвитку інституції неформальної освіти дорослих.

Сам термін "неформальна" – вже говорить про те, що даний вид освітньої діяльності не може бути чітко регламентований, структурований, має широкий простір реалізації, необмежений спектр методологічного забезпечення і технологічного супроводу, є мобільним до змін, тощо. З одного боку, це є проблематичним з точки зору державного регулювання цієї системи. Проте, з іншого – дає можливість адекватно реагувати освіті на вимоги часу та суспільства.

У відповідності з класифікацією ЮНЕСКО до неформальної освіти (non-formal education) належать навчальні програми, курси, семінари, гуртки, лекторії, що організуються і проводяться поза традиційною системою освіти. При цьому результати навчання не завжди підтверджуються відповідними документами. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу підкреслюється, що неформальна освіта є рівноправною складовою освітнього процесу протягом всього життя [4].

Звертаючись безпосередньо до питання засад функціонування та розвитку неформальної освіти як системи, перш за все хотілось би визначити їх першопричину, так звані рушійні моменти. Як зазначив Адам Сміт: "Попит породжує пропозицію", відповідно – було б коректно визначити попит на послуги неформальної освіти в Україні.

Вітчизняна освіта, законодавчо, передбачає всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [3]. Життєдіяльність людини протікає у соціальному середовищі, де вона вступає у різні стосунки, її життя є соціально впорядкованим, організованим, а діяльність – свідомою, цілеспрямованою й орієнтованою на певні досягнення.

Відповідно, формування попиту буде розглядатися в системі особистість – суспільство. З одного боку, замовником може виступати саме суспільство, щодо підготовки та розвитку його громадян. З іншого боку – це безпосередньо людина – як індивід, щодо розвитку його особистих якостей. Суспільство, в основному, регулює виконання свого замовлення через такий інститут як держава, тобто можливостями формальної освіти. Хоча це твердження не є постулатом, і частина запиту реалізовується засобами неформальної та інформальної освіти. Тоді як, індивід для вирішення питань не пов'язаних з професійною діяльністю повинен звернутися до можливостей неформальної освіти. В цьому моменті пропонується більш детально визначитись, які питання турбують особистість поза можливість формальної освіти.

Як зауважив Скіп Росс, для особистісної реалізації та досягнення повноцінного життя, людині необхідно розвивати і гармонізувати такі сфери свого існування: ділова, сімейна, соціальна, духовна, розумова та здоров'я [9]. Це твердження не претендує на завершеність, але може розглядатися як базова сукупність людських інтересів. Не критикуючи формальної освіти та виходячи з вітчизняної і зарубіжної практики можна визначити, що задовольнити потреби в таких знаннях вона не спроможна. Жоден диплом не передбачає розвитку духовності, сімейної гармонії, успішності, тощо. А от потреба в цих моментах існує. Сучасні цивілізаційні процеси особливо актуалізували проблему становлення особистості як смислово-життєву, світоглядну, культурно-значущу для соціуму та індивіда.

Як приклад, розглянемо питання реалізації особистості в сучасному світі. До недавніх часів переважали думки, щодо пріоритетності так званої "академічної освіти", першозначимості інтелекту (IQ). Проте, ні вища, ні середня школа не вчать як бути особистістю, бути успішним, як жити. Певна категорія дослідників стверджує, що успіх людини лише на 15-25 % визначається професійними знаннями. Все останнє – емоційний (EQ) і соціальний інтелект (SQ), особисті якості людини [5].

IQ в основному визначає рівень когнітивних можливостей, таких як навчаємість та розуміння нових ситуацій, орієнтування в проблемі, можливість застосовувати знання в поточний момент.

Тоді як, соціальний інтелект – це компетентність, яку людина може

використовувати для вирішення життєвих проблем, здатність людини адаптувати свою поведінку задля максимально ефективного використання оточуючих обставин, досягнення особистісних цілей. Емоціональний інтелект – здатність людини розпізнавати, розуміти свої та чужі емоції і почуття, використовувати та контролювати їх в судженнях та діяльності [5]. Навички які розвиває EQ: внутрішньо-особистісні (здатність розуміти і застосовувати особисті емоції), міжособистісного спілкування, управління стресом (здатність вирішувати задачі), адаптивність (здатність швидко реагувати, відповідно, і ефективно змінюватися), загальний настрій (оптимізм, щастя).

У багатьох аспектах взаємодії людини існує поняття "виживання найбільш пристосованих". У бізнесі, владі, науці і навіть особистих відносинах суперництво в досягненні мети, бажання перемогти своїх конкурентів. Щоб бути успішним в сучасному суспільстві, люди повинні мати необхідні організаторські та комунікативні навички для прийняття обґрунтованих рішень, вміти взаємодіяти один з одним. Успіх людини багато в чому залежить від емоційного фактора [5].

Сьогодні попит на знання в категорії особистісного зростання, розвитку свого емоційного та соціального потенціалу має результат. Тисячі тренінгових компаній пропонують групову та індивідуальну роботу над собою. Наприклад, на сайті jobs.ua знайдено 509 компаній, які пропонують аналогічні тренінги в Україні. Як один з варіантів, зараз в світі існує 43 Федерації Коучінга, в яких тільки в США працює більше ста тисяч чоловік. В Україні приблизно 400-600 коучів (за прогнозами через 5-7 років в Україні потреба в професійних коучах зросте до 30-40 тис. фахівців) [10].

Враховуючи кризисний момент в економіці, втрату робочих місць, політику оновлення персоналу компаніями, активізувалась категорія бізнес-освіти. Так пошукова система "МЕТА-Україна" в своєму реєстрі має 188 сайтів у розділі бізнес-освіта. І це лише Інтернет, заклади локального характеру та інші до уваги не приймаються.

Проте залишатися на робочому місці сьогодні і бути фахівцем – теж потребує постійних зусиль. Як стверджують автори монографії "Американський менеджмент на порозі XXI століття" Дж. Грейсон і К.О. Делл, широкі соціокультурні знання,

кругозір, навички міжособистісного спілкування, сучасні світоглядні проблеми, географія, історія, економіка, основи наукової методології та статистики, знання про людину і світ – це той мінімум, який потрібен сучасному менеджеру. Традиційні принципи відбору змісту освіти, відзначають вони, приділяють надто багато уваги спеціалізованим знанням, які швидко застарівають і, навпаки, мало уваги – виявленню та аналізу проблем сучасного виробництва, розвитку навичок міжособистісного спілкування, економічних знань, тощо [7].

Ще як один аспект, аналіз соціально-економічної ситуації дозволяє виділити розвиток неформальної психолого-педагогічної освіти в якості пріоритетного напрямку в освіті сучасних батьків. Як зазначають вчені, специфіка неформальної освіти полягає в тому, що вона, відповідаючи конкретним потребам батьків, у той же час цілеспрямовано формує вплив – пробуджує у батьків потребу в рефлексії і осмисленні свого ставлення до дитини і процесу її виховання [7].

Не вдаючись до аналізу реалізації всіх сфер людської діяльності, можна допустити, що більшість проблемних моментів стосовно здобування знань та досвіду в контексті реалізації життєвих пріоритетів особистості на даному етапі покликана розв'язати саме неформальна складова освіти дорослих.

Стосовно старіння інформації, а відповідно і знань. Лише декілька прикладів стосовно освоєння інформаційного простору. Так на освоєння аудиторії в 50 млн. чоловік радіо необхідно було 38 років, телебаченню – 13, Інтернет – 4, соціальній мережі Facebook – 2 роки. Проте, вже за 2011 рік Facebook здобув понад 200 млн. користувачів. Так чи інакше роль інформації, а точніше її оновлення, або навпаки старіння важко перебільшити.

Головною причиною старіння інформації є не сам час, а поява нової інформації, з надходженням якої попередня інформація виявляється некоректною, перестає адекватно передавати явища та закономірності світу, людського спілкування та мислення. Будь-якій інформації властиве старіння. Протягом певного часу має місце часткова або повна втрата її цінності для користувача. З появою нової інформації виникає необхідність уточнити й по-новому інтерпретувати знання, які змінилися [2]. Проте важливо буде зауважити, що інформація поділяється за своїм змістом на

швидко та повільно старіючи, до другої категорії відносяться класичні і фундаментальні знання. Звідси і всім відомий період старіння знань, необхідності підвищення кваліфікації терміном в п'ять років. А от що стосується швидкозмінної інформації – знову ж таки можливість її оновлення формальною освітою не передбачена.

Поряд з цим, говорячи про людину як особистість ми стикаємось з ще з однією проблемою – зміни потреб особистості в залежності від її розвитку та вікової категорії. Як доводить Е. Еріксон, крім регулярних труднощів людина в своєму житті проходить низку серйозних етапів становлення. Він виділив вісім стадій життєвого шляху, на кожній з яких перед людиною, її «Я», стоїть специфічне завдання, що стосується відносин із суспільством [1].

Відповідно, на кожному етапі життєдіяльності людини співвідношення між формами організації освіти змінюється. У міру переходу від одного етапу дорослості до іншого зростає роль неформальних і інформальних видів освітньої діяльності. Вони стають домінуючими на післядипломному етапі життя [7].

Очевидно, що за рівних умов ступінь задоволення потреби людини в знаннях, а отже і ефективність освіти буде вища, коли час оновлення інформації менший або рівний періоду старіння інформації. Ідеальний був би висновок щодо постійно-поновлюваної інформаційної системи. І в цьому сенсі сьогодні внутрішньо-корпоративні системи освіти використовують циклічність навчання в місяць. А рекомендації відповідних навчальних / тренувальних систем стосовно особистісного зростання, виховання лідерських якостей, бізнес-освіти акцентують на щоденному циклі отримання інформації.

На ряду з зазначеними питаннями, зараз актуалізується проблема достовірності, відповідності реаліям тих чи інших знань, можливості їх застосування на практиці.

Відомий американський підприємець, письменник і викладач Роберт Кіосакі, зауважує, що основою його освіти як дорослої людини була школа пілотів. Особливість цієї освіти полягала в тому, що викладачами були бойові льотчики, які тільки повернулися з війни і освоїли мистецтво викладача. Тоді як в більшості навчальних закладів викладачі не мають реального практичного досвіду з предмету їх викладання. Він вважає, що освіта повинна готувати людину до реального життя. Кіосакі

виводить теорію "Освіти що змінює життя". Її цінність полягає у можливості змін розумової і емоційної, фізичної і духовної сфер життя людини на основі успішного практичного досвіду викладача / наставника. Сьогодні відомо понад сім тисяч монографій пов'язаних зі знаннями щодо досягнення успіху в тій чи іншій сфері людської діяльності. Проте, ця кількість обмежується належністю авторів до категорії успішних людей в пропонованій ними тематиці [8].

Подані вище тези знайшли своє підтвердження у матеріалах "Аналітичного звіту дослідження у сфері неформальної освіти дорослих у пілотних областях України" проведеного науковцями Лазоренко О.О. та Колишко Р.А. Факти наведені у дослідженні свідчать про те, що в зв'язку із збіднінням населення держави, доступність освітніх послуг для дорослих, зокрема неформального навчання, є одним із засобів подолання бідності, покращення рівня якості життя. Особливо це актуалізується в контексті проблеми, коли наявність вищої освіти або декількох не гарантують належного рівня життя [6].

Ринок праці, у зв'язку з ненасиченістю професійними кадрами, сприяє включенню сегменту дорослого населення у виробничу і господарську сфери, сегмент освіти дорослого населення в Україні є постійно зростаючим. Позитивним є існування провайдерів навчальних сервісів для різних цільових аудиторій, включаючи соціально вразливі та маргіналізовані прошарки населення. Найбільшою групою серед постачальників неформальних освітніх послуг для дорослих є недержавні некомерційні організації, які зареєстровані у якості громадських організацій, міжнародних та українських благодійних фондів, центрів тощо.

На фоні чого експертами було визначено ключові компетенції для цільових груп. Серед яких: значущими є – комунікаційні навички (вміння не тільки спілкуватися але й слухати, переконувати, вести дискусію, виступати), навички самостійно вчитися та мислити. На другому місці були визначені вміння самоорганізації та впевненості в собі. Третє місце посіли декілька практичних моментів, серед яких: соціальні та громадянські компетенції; навички культури співробітництва та соціального партнерства; ділові риси та майстерність, що є значущими для ринку праці [6].

Таким чином, на даному етапі розвитку вітчизняної освіти існує низка нерозв'язаних

питань стосовно реалізації потреб людини не пов'язаних з професійною чи державною діяльністю. У вітчизняному варіанті це питання залишається відкритим, як таким що знаходиться в стадії пошуку. Проте не можна ігнорувати той факт, що не зважаючи на відсутність системи державного регулювання цієї проблеми, компоненти неформальної освіти займають свою нішу в системі освіти України.

Дуже схожою спостерігається ситуація і в сусідніх країнах, наприклад Російській Федерації. До розгляду пропонується досвід запропонований колегами Інституту освіти дорослих Російської академії у монографії "Освіта дорослих на межі століть: питання методології, теорії та практики".

На їх думку, неформальна освіта дорослих – це, по суті, вся сфера культурно-просвітницької роботи з дорослими, що здійснюється відповідно до інтересів і потреб усіх категорій дорослих людей. Метою її діяльності є особистий розвиток і розширення кругозору особистості, що не приводить до прямого економічного ефекту. Проте пропозиція такої освіти, як правило, відображає попит ринку праці. Ця освітня категорія орієнтована на узгодження вимог щодо освіченості особистості її психолого-фізіологічним можливостям.

Характерними рисами структур неформальної освіти є автономність, мобільність і гнучкість; самостійність у формуванні навчальних планів і програм; установка на постійний саморозвиток і самооновлення; самокерованість навчального процесу; вивільнення соціально-педагогічного середовища від елементів авторитарності, примусу, насильства, несвободи, обмеження самостійності мислення; свобода вибору педагогічних рішень, можливості творчості в пізнавальному пошуку.

Вони приваблюють слухачів відходом від освітніх стереотипів, свободою у виборі режиму, змісту і форм навчання; використанням нових освітніх технологій; неформальним спілкуванням; можливістю вибору змісту освіти; її коригування в ході навчання; диференційованими та індивідуальним підходом; можливістю практичного відпрацювання умінь.

Неформальна освіта може вирішувати різноманітні завдання в особистісному плані: розвиток індивідуальних здібностей, пізнавальної активності, інтенсифікація духовного життя. Саме це звичайно відзначається слухачами як значний

позитивний фактор. Це розширює можливості безперервної освіти, сприяє соціально-професійній орієнтації та адаптації, стимулює розвиток особистості на основі вільного вибору цілей, завдань, змісту та форм освіти в ході активного включення людини в освітній процес.

Ефективність неформальної освіти дорослих для споживача визначається можливістю задоволення різноманітні особистісних інтересів в самих різних областях культури, економіки, політики, медицини, юриспруденції, мистецтва, родинного виховання, психології тощо. Головне – розширення загального кругозору і задоволення особистих соціокультурних потреб, осмислення найбільш актуальних суспільних проблем і свого місця в житті.

Поряд з цим, неформальні освітні програми є фінансово необтяжливими. У багатьох з них вкладення капіталу відсутні або дуже малі, можна використовувати тимчасово вільні обладнання шкіл і вузів. Витрати на оплату праці порівняно менші, тому що можна користуватися послугами викладачів на погодинній оплаті, добровольців, що працюють безкоштовно або за малу плату. Гнучкість неформальної освіти дозволяє використовувати персонал високої кваліфікації для керівництва, викладання і планування діяльності з максимальною користю. Жорстка структура офіційного освіти залишає мало можливостей для використання неформальних ресурсів. Навпаки, розширення неформальної освіти сприятиме залученню різного роду коштів з неринкових і позабюджетних джерел.

Підсумовуючи вищесказане можна визначити, що сучасний динамічно-змінюваний світ характеризується корінними перетвореннями у всіх сферах соціально-економічного, науково-технічного та культурного життя. На фоні чого все більшого значення набуває освіта дорослих, покликана сприяти позитивній самореалізації особистості на різних етапах життя. В умовах трансформацій вона відтворює інтереси багатьох людей, значна частина яких відноситься до слабо соціально-захищених груп.

Неформальна освіта як соціально-педагогічне явище і соціальний інститут не може розглядатися в статичному стані, або тільки як складова частина загальної системи освіти дорослих в його вертикальних і горизонтальних вимірах.

Досвід свідчить, що формальні освітні системи не можуть забезпечити пізнавальні потреби громадян, які виникають у зв'язку із швидкими технічними, соціальними та економічними змінами в суспільстві, тому суттєвого впливу набуває підтримка і розвиток неформальної освіти. Асамблея Ради Європи розробила рекомендації "Про неформальну освіту", в якій підтверджується, "що неформальна освіта є важливою частиною концепції неперервного навчання, що дає молоді й дорослим можливість виробляти погляди й набирати навички й уміння, які є обов'язковими для адаптування в постійно-змінюваному середовищі".

Для сучасної людини особливого значення набуває можливість самостійно обирати напрям та зміст навчання, з урахуванням власних потреб, не зважаючи на умови часу та освітнього середовища, отримуючи при цьому знання від компетентних фахівців-практиків.

Неформальна освіта дорослих є процесом постійного співвідношення індивідуального досвіду особистості з досвідом соціальним, відображеним у науці та культурі, а також у досвіді інших людей. Цей процес передбачає відтворення у навчанні проблем, що виникають у практичній діяльності дорослих.

Результатом неформальної освіти є приріст освітнього потенціалу. Вона переважно мірою орієнтована на

фактичний результат. Це нове самовизначення, нова інформованість, нові способи діяльності.

На відміну від формальної, вона здійснюється не навчальними закладами, а різними організаціями та установами. В Україні неформальною освітою дорослих найчастіше займаються суспільні некомерційні організації, що розробляють і здійснюють навчальні програми в різних освітніх проектах, займаються підготовкою тренерів для реалізації цих навчальних програм, публікують навчально-методичну літературу.

Поряд з цим спостерігається тенденція впровадження в організаційні структури підприємств відділів з персоналу, з функціями навчання та розвитку власних працівників або встановлення тісних контактів з спеціалізованими консалтинговими агентствами, які займаються комплексною підготовкою таких. Проте в загальному плані, неформальна складова вітчизняної післядипломної освіти виявилася без господаря і прибирається до рук жвавими комерсантами.

Неформальна освіта вимагає серйозного фундаментального дослідження і як педагогічний процес і як соціополітичне структурне утворення. Саме вона покликана бути тим катализатором, який дозволить особистості адекватно адаптуватися до змін.

Література

1. Адмиральская И. Личностный рост и личностный вес [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.psych.ru/tubric/14/articles/351>
2. Бунда В.В., Бунда С.О., Ващук Ф.Г., Фегер А.В. Методи прогностичних досліджень надзвичайних ситуацій з урахуванням чинника старіння перед прогнозою ситуації // Міжнародний науковий вісник. – Ужгород: ЗақДУ, 2010. – Вип. № 1(20). – С. 97-103.
3. Закон України "Про освіту" // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451
4. Зінченко С. Психологічні особливості неформальної освіти дорослих [Електронний ресурс] // Наукова періодика України (журнали та збірники наукових праць): [сайт] Режим доступу: www.nbu.gov.ua/.../09ZSVNOD.pdf
5. Интеллект (IQ) против Эмоционального интеллекта (EQ) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://skybox.org.ua/intellekt-iq-protiv-emotsionalnogo-intellekta-eq>
6. Лазоренко О.О., Колишко Р.А. Аналітичний звіт дослідження у сфері неформальної освіти дорослих у пілотних областях в Україні: Полтавська та Львівська область – К., 2010. – 84 с.
7. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: монографическая серия в 4-х т. / ИОВ РАО; научный редактор докт. пед. наук В.И.Подобед. – СПб.: ИОВ РАО, 2000.
8. Роберт Т. Киосаки, Шарон Л. Лечтер. Бизнес-школа для тех, кому нравиться помогать другим. – Ужгород: «Світ», 2001. – 112 с.
9. Скип Росс, Кэрл С. Карлсон. Скажи ДА своему потенциалу: перевод с англ. Химич В. – Донецк: ООО «Питер Пен», 2007. – 101 с.
10. Статистика по коучингу в мире [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.gala-persona.ru>